

1. BILJEŠKA O PISCU

Miroslav Krleža (1893.-1981.), središnja je osobnost hrvatske književnosti 20. stoljeća, s iznimno opsežnim i raznovrsnim književnim opusom. Pjesnik je, dramatičar, romanopisac, novelist, kritičar, eseijist, putopisac, memoarist, pokretač i urednik časopisa, te enciklopedist.

Rođen je u Zagrebu u obitelji gradskoga redarstvenoga nadstražara. Pučku školu završio je u Zagrebu (Kaptol). Četiri razreda gimnazije završio je u Zagrebu, a nakon toga upisao se na kadetsku školu u Pečuhu. Dvije godine je zatim na vojnoj akademiji u Budimpešti (1911.-1913.). Napušta je i odlazi preko Francuske i Soluna u Skopje pokušavajući se prključiti srpskoj vojsci. Uhićen je zbog sumnje da je austrijski špijun i protjeran je u Zemun gdje ga prihvata austrijska pogranična policija. Kratko je u zatvoru, a onda se počinje baviti književnim radom. Bio je mobiliziran 1915., ali vojnu obvezu obavlja u Zagrebu. Nakon boravka u vojnoj bolnici bio je upućen na bojišnicu u Galiciju, ali se brzo vraća u Budimprštu, pa u Zagreb, gdje je do konca I. svjetskog rata obavljao svoje vojne dužnosti.

Izvan Zagreba je proboravio godinu dana (od ljeta 1920. do ljeta 1921.) u Rijeci gdje mu je supruga bila učiteljica. Osim višemjesečnih putovanja u Rusiju, Austriju, Njemačku, Poljsku i

Francusku neprekidno je živio u Zagrebu.

Prvi svoj književni časopis "PLamen" tiskao je 1919.; "Književnu republiku" objavljivao je i uređivao od 1923. do 1927.; "danac" izdaje 1934.; "Pečat" od 1939. do 1940. Jedan je od urednika časopisa "Republika" (1945.).

U književnosti se javlja 1914.(drama Legenda).

Njegov književni razvoj prošao je više mijena. Prva je romantično-simbolička (1914.-1918.), slijedi ekspresionistička (1918.-1926.), te realistička (1926.-1932.). Zanima ga psihološka, a zatim ponajviše socialna tematika. Nije moguće razgraničiti precizno njegova stvaralačka razdoblja.

Od 1950. ravnatelj je Leksikografskog zavoda u Zagrebu.

STVARALAŠTVO:

1. Pjesništvo:

Pan, Tri simfonije, Pjesme I. II., Pjesme III., Lirika, Knjiga pjesama, Knjiga lirike, Simfonije, Pjesme u tmini, Balade Petrice Kerempuha.

2. Proza:

Tri kavalira gospodice Melanije, Hrvatska rapsodija, Hrvatski bog Mars, Novele, Vražiji otok, Povratak Filipa Latinovicza, Banket u blitvi, Na rubu pameti, Zastave.

3. Drame:

Legenda, Saloma, Michelangelo Buonarotti, Vučjak, Gospoda Glembajevi, U logoru, U agoniji, Golgota, Artej, Leda.

Podatke pronašao u knjizi:

“Knjiženvost IV udžbenik za IV. razred gimnazije”

Izdavačko poduzeće: Profil International d.o.o., Zagreb, 1996.

(Nemajući volju tražiti druge bilješke o piscu Miroslavu Krleži, odlučio sam na tu gomilu Pandžićevih gluposti dodati još poneke podatke za koje smatram da su bitni za Krležino stvaralaštvo(Nadam se da će te mi uvažiti, ako negdje pogrešim).

Nakon što je Krleža napustio Peštu, on se nije pokušao priključiti srpskoj vojsci zbog ljubavi prema Srbiji kao što bi se dalo naslutiti iz Pandžićeva teksta, već joj se pokušao pridružiti kao borac protiv Trojnog pakta u čijem je sastavu bila i njegova voljena Hrvatska. Nakon što je proglašen austrijskim špijunom život mu spašava crnogorski činovnik čije ime nažalost ne znam.

Tijekom II. svjetskog rata Ustaše, među njima prvenstveno ministar provjete Mile Budak, tražili su od Krleže da pristupi ustaškom pokretu na što on nije pristajao. U tom je razdoblju Krleža surađivao sa lijevičarskim književnikom Cesarcem koji je kasnije streljan. Taj ga je događaj prisilio na pasiviziranje. Njegov je život pod ustaškim režimom bio stalno u opasnosti. Jednom ga je spasio čak i Pavelićev liječnik koji ga je sakrijo u samostan.

Krleža nije htio postati niti članom KPJ što će mu izazvati goleme probleme nakon II. svjetskog rata. Po završetku rata jugoslavenski ministar prosvjete pokušao ga je osuditi na smrt. Život mu spašava predsjednik Jugoslavije Josip Broz Tito koji ga stavlja pod svoj protektorat. Krleža ipak orelazi u KPJ, no nakon potpisivanja Deklaracije o jeziku 1963. bio je izbačen iz CK-a.)

POVRATAK FILIPA LATINOVICZA

Naslov romana POVRATAK FILIPA LATINOVICZA i prvih nekoliko rečenica upućuje nas na osnovni problem ovog romana.

“ Svitalo je kada je Filip stigao na kaptolski kolodvor. Dvadeset i tri godine nije ga zapravo bilo u svom zakutku, a znao je još uvijek kako sve dolazi:”

9. str.

Filip, predstavnik modernog beskućništva i odisejskog latalice, se nakon dvadeset i tri godine vraća u prostore svoga djetinstva i rane mladosti, u svoj blatni panonski zakutak, da u potrazi za izguibljenim djetinstvom pokuša naći “pozitivnu podlogu”, neko čvrsto uporiše na temelju kojega da učvrsti svoju ljudsku i umjetničku egzistenciju. Krleža prustovski ispovjeda Filipovu prošlost i tako od te retrospekcije nastaje ovo Krležino remek-djelo.

“ A sve je počelo kod ovog sivog, prljavog prozora one davne listopadske noći s engleskim kojima.

Drama jedne provincijalne trafikantkinje! Gavran koji govorи francuski! Bankonote na stolnjaku i ona antipatična stara baba s crnom pericom! Kakva je ono bila drama? Kakav je ono bio tajanstveni osjet u onoj mračnoj palači? Gdje je ono sve danas i kamo se ono sve rasplinulo kao magla?

Stojeći uz taj prljavi prozor..."

20.str.

Senzibilnost Filipova prvenstveno je izražena likovno, jer ovdje je riječ o neoimpresionističkom slikaru, pa je njegova doživljajnost određena karakterom njegovog vidnog kuta.

Pisac često razbija kronološki tok događaja koji je i ovako već subjektivan čime on pridobiva na dinamičnosti teksta što zahtjeva i pažljivije čitanje. Kod Filipa zapravo se radi o "paklenom simultanizmu" događaja, odnosno nastojanju da se obuhvati prostorna i vremenska istovremenost događaja. Upravo je taj simultanitet temeljna slikareva opsесija: Slika se stvara i predstavlja odjednom, a ne postupno. Sve te filipove opsесije, unutarnji nemiri dostižu kulminaciju u trenutku kad on posumnja u svoje umjetničke vrednote. Sve se u njemu raspada na "sastavne djelove", on se počinje gubiti u mutnim slikama svoje ličnosti.

“Život počeo se u Filipu topiti na sastavne dijelove: u njemu je neprekidno rastvorno, analitičko raspadanje svega počelo da raste sve nemirnije, to je u njemu rastao proces koji se negdje otkinuo na svoje svrhe, i sada se već dulje vremena sve samo od sebe kreće u smjeru rastvaranja. To kontemplativno uništavanje svega što mu dolazi pod ruku ili pred oko pretvara se polagano u ideju što je satala da ga progoni iz dana u dan sve intenzivnije: pred njegovom vlastitom predodžbo o vlastitom subjektivnom životu počeo je da nestaje svaki, pa i najmanji smisao. Njegov vlastiti život negdje se otkinuo od svoje podloge i stao pretvarati u fantom koji nema nikakva razloga da postoji, i to već prilično dugo traje, a postaje sve teže i sve zamornije.”

36.str

“ Razmišljajući o sebi i osvome trajanju, o svojim počecima i međama svoje ličnosti, Filip se gubio u mutnim slikama te nikako nije mogao da se snađe.

Doista, izgledalo je tako kao da kroz naše ruke kulja tuđi život u toplim opipima, a sve te plohe starih igračaka, svi ti dršci napuklog porcelana, te pukotine pod jezikom na rubovima starih čaša, i pisama, i klečanja, i trzaji, sve će to biti ništa drugo nego odgovaranje na stara i davno pročitana pisma, sjećanje na stare krivnje i mučenje nad tuđim bezizlaznostima.”

143.str.

“ Ime i prezime, stanje oko izvjesnog imena i prezimena, to su samo nekakve vanjske, najpovršnije oznake! Konvencionalne, plitke građanske mjere! Po čemu bi on mogao uvjeriti “sebe” s nekim izvjesnom, izvan svake sumnje pouzdanom garancijom da on to doista mjeri “sebe”? Po licu? Pa to se lice potpuno izmjenilo! Po kretnjama? Te njegove kretnje danas to su kretnje sasvim drugog čovjeka!

/.../

A tu, u prвome planu, odmah ispred sivog i mutnog stakla, gleda u kavanu jedan čovjek, bliјed, neispavan, umoran, prosijed, s dubokim podočnjacima i gorućom cigaretom na usni, uzrujan, ispijan, ustreperen, koji piјe mlako mlijeko i razmišlja o identitetu “vlastitog ja”. Taj čovjek sumnja u identitet svog “vlastitog ja”. Taj čovjek sumnja u identitet svoje vlastite egzistencije /.../

/.../

Čudno! Sjedi takav jedan neodređeni “netko” u jednom ogledalu, naziva samoga sebe “sobom”, nosi to svoje mutno i sasvim nejasno “ja” u sebi godinama, puši, a gadi mu se pušenje, osječa kako mu je mučno, kako ga steže srce,boli glava, /.../ i sve je tako pogodbeno, tako neodređeno, tako čudno trepetljivo: biti subjekt i osjećati identitet svoga subjekta!”

40.,41. str.

Vi profesorice Benjak, tvrdite u vašoj diplomskoj radnji na stranici 7. da Filipove sumnje i zanose, pa čak i osvjedočenja da je slikati potrebno i moguće, naprsto “isjeckao” Grk Kyrales čime sa ja i slažem. No ne slažem se sa Vašom tvrdnjom da je on “DIABOLIČKI LIK” jer on u toj kostanjevačkoj drami po sve slabице i zbumjene dekadente odigrao presudnu ulogu i kako Vi kažete “uzmorao je da razara sve Filipove zamisli, da mrvi njegove istine i zanose, i da sve Filipove tjelesne i duševne snage atomizira u prašinu i potpuno bezvrijedan pepeo”.

Kyrales nije “diabolički lik” kako ga Vi nazivate, već je on svojim objektivizmom, racionalizmom i čvrstom logikom sudova atomizirao i pretvorio u bezvrijedan pepeo Filipov idealizam i subjektivizam. Istina je da Kyrales ponekad govori demonski, divlje, ali se njega zato ne smije smatrati demonskom ličnošću, pa prije svega on je obrazovana osoba, on je dermatolog i oringolog, odnosno liječnik, a za liječnika se znade da treba biti objektivan, razuman i racionalan. Kyrales ipak ponekad pretjeruje u svojim zaključcima i poredbama što mu možda i daje negativne atrIBUTE, ali u svim tim njegovim tvrdnjama postoji pomalo karikirana istina:

“Čovjek je životinja u svojoj pojedinačnoj osamljenosti savršeno tužna, u prirodi, moglo bi se reći, gotovo deplasirana! U stadu živeći već prilično dugo, čovjek je čovjeku čovjek, okrutniji namje od svake druge zvijeri. Bestidna, lažljiva, glupa, zlobna, majmunska zvijer! Najslijepnija među životinjskim vrstama, sigurno je majmunska vrsta, a koliko je majmun bliži posrednom i logičnom životu čovjeka?

/.../

Ta zvijer je proždrljivija od hijene jer hijena prežderana strvinom pokraj smrdljivog mesa može da zaspí, dok čovjek koji se prežderao da mu se od sitosti diže utroba - još uvijek ždere i, promatraljući oko sebe druge, gladne, sebi slične životinje, oblizuje se zadovoljno.”

160. str.

Pojavom Kyrialesa roman postaje i filozofski jer Grk spominje filozofe poput Kanta, Platona te objašnjava njihova učenja, dalje Kyriales objašnjava aperioritete, posterioritete, on priča o oblicima spoznaje. Objasnjava Kantove Kategorije vremena i prostora te na kraju bavi se i logikom, točnije logikom sudova.

TKO JE FILIP LATINOVICZ ?, -pitanje je koje se nameće već prilikom čitanja prvih stranica romana, a na kraju ove povijesti jednog slikara, ugledamo njega koji je krvav, razderan, blatan, mokar kao utopljenik utrčao u Bobočkinu sobu gdje je sve bilo krvavo: i posteljina, i jastuci, i

njena svilena bluza. "Oči su joj bile otvorene, te činilo se kao da gleda". Pri samom određivanju Filipa, odnosno pro dogovaranju na prethodno postavljeno pitanje potrebno je naznačiti odrednice Filipova stanja:

1. nerješeno pitanje tko mu je otac:

" -Evo, ja sam navršio četrdesetu godinu, a još ni dan današnji ne znam, tko mi je zapravo otac! Čitavog sam se svog djetinstva grizao nad tim pitanjem, moja mladost ostala je razorenazbog te tajne.

/.../

-Na, gledajte te svoje slike, ozvolite pogledajte te svoje divne slike, i onda moralizirajte! Tko su ta lica, odakle su došla ta lica? /.../ Tko je od tih tipova u toj paklenoj knjizi moj otac ?"

215.,216. str.

2. kobna izolacija od svake stvarnosti

3. sve sami detalji oko njega

“Sve sami detalji oko njega: razmočena kifla, cvrkut vrabaca, stara vještica što diže prašinu, rano jutro i umor u člancima prstiju, u tjemenu, u rukama, u mislima, u svemu. Svi samo detalji i neki neizrecivo težak, neshvatljiv umor.”

28.str.

4. nesnalaženje u zbivanjima

5. biti subjekt i osjećati identitet svoga subjekta (str. 5.)

6. trajne ozljede od prvih gnjiloća

“ Čitavo njegovo djetinstvo, i ne samo djetinstvo, nego i on sam, njegov karakter, sve što je bilo važno u njemu i u njegovom životu, sve je ostalo ozlijedeno od prvih gnjiloća u kojima je nestajao.”

217.str.

7. morbidne ideje o ženstvu (str.)

8. slikati zvukove i mirise (dodano 18. travnja 1997. nakon ispitivanja iz hrvatskog)

“ Slikati zvukove i mirise je nemoguće, a slike su nezamišljive u svojoj savršenoj realizaciji bez zvukova i bez mirisa!”

46.str.

9. gradskoj gomili slikarstvo je potpuno suvišno

“ Eto, prolaze ulicama gradske gomile, nestaju u sumraku i slikarstvo im je potpuno suvišno. Čemu bi ovim ljudima bile potrebne slike? /.../ on prisluškuje razgovorima uličnim već godinama i još nijednom ni jednog prolaznika nije čuo gdje bi govorio o slikarstvu.”

33. str.

“Povratak Filipa Latinovicza” predstavlja uski nastavak, produbljenje glembajevsko-klanfarovskog života. realnost hrvatske provincije, njeno jadno stanje, bezlično trajanje, ništavilo, propadanje u blatu, osnovni je problem ovog romana. U toj panpskoj baruštini postoje dva distantna svijeta, tragični svaki na svoj način. Zdrava, seljačka narodna masa, sa kerempuhovskim mentalitetom, gažena i pljačkana “po svetom zakonu dragog Boga”, od njihove gospode doktora, a gospoda u svojim trulim kurjama, kronično bolesna, degenerirana, jedva gmižu, spremna da izdahnu. Zaostalost, jednolikost života, propadanje jedne epohe, jednog doba na zalasku, moto je romana. Glembajevsku klan farovsku sredinu upoznajemo preko neoimpresionističkog slikara Filipa Latinovicza.

U Filipu pokrenuto je nekoliko mučnih slojeva svijesti i podsvijesti, što roman započinje retrospektivno, što pisac pronalazi požar psiholoških kompleksa, već karakterističnosti momenta u kojemu je djelo nastalo.

Krleža kao da nije bio zadovoljan onim što je rekao Leonom Glembajem. Želio ga je produbiti, prikazati sve njegove momente postojanja. Leone je prikazan u zadnjem stadiju, u trenutku njegovog kobnog akta, kada progovara njegova otrovana krv, u kulminaciji užasa. Fili još je tragičniji lik. Pisac kao da muči svog junaka, postepeno, sve teže, ne dopušta mu da učini svoj fatalni potez, kao spas. Ono što je Leone doživio u rasponu jedne noći, Filip doživljava korak po korak, u sve snažnijem rastu. U gradaciji, od tihog monologa, snažne orkestracije uspomena, do krvavog završetka.

Žena u romanu zauzima posebno mjesto. Način na koji joj Krleža prilazi veoma je rijdak i izuzetan. U literaturi žene ili majke predstavljaju svetinje. Pisac kao da ruši njihov mit. Čudno je zašto on slika toliko pokvarenih žena, karaktera. U njihovojoj obradi postoje razlike u stupnju pokvarenosti. To su lažne dame, sa sumnjivom prošlošću, a ispod maske krije se ppokvarenost

i grabežljivost. Jedino tjelo i tjelesno čini ih ženama. Ovim "damama" pisac prilazi s najviše mržnje, s najviše gađenja.

Drugi tip žene predstavljaju nesretne, prevarene djevojke, koje su mogle i nešto postati, ali su ih ljudi izigrali, odbacili i one sada životare na ulici, u bijednoj krčmi prodajući svoja tijela. Postoјi u njima nešto osjećajno, ali ih je život izopačio i kao takve propadaju

Svaki karakter predstavlja temu za sebe, pa i one iz salonskog života mogле bi biti lik za novi roman. Filip se kretao u moralno pokvarenom društvu, slušao je prazne salonske razgovore.